

П. І. Рогова,
директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, к. і. н., с. н. с.,
Ю. І. Артемов, *к. т. н.*
с. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ГАЛУЗЕВОГО СЕГМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті представлено результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського щодо формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань педагогіки та психології.

Ключові слова: *всеукраїнський інформаційний ресурс з питань педагогіки та психології, бібліотечно-інформаційний ресурс, портал, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.*

Становлення й розвиток суспільства знань визначають нові шляхи формування інформаційних ресурсів в наукових бібліотеках України і світу. В основу ідеології суспільства знань покладено принцип загальнодоступності інформації, реалізація рівних прав кожної людини на отримання інформації. Гарантія рівного доступу до інформаційних ресурсів стала головною ідеєю у поглядах учених усього світу, основою для інноваційних проектів у наукових бібліотеках. Зміна освітньої парадигми, посилення самоосвітнього компоненту навчального процесу, зростання значення інформаційної культури особистості як необхідної умови життєдіяльності в сучасному суспільстві потребують не лише удосконалення структури й технології роботи освітянських бібліотек, а й відповідних новацій у формуванні інформаційного ресурсу цих книгозбірень. Водночас не лише специфіка і порядок його формування, а навіть саме поняття «бібліотечно-інформаційний ресурсу» для освітньої галузі до цього часу не є остаточно визначеним.

У зв'язку з цим актуальним стає розроблення теоретичних засад формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань педагогічної науки і освіти, яке Державна науково-педагогічна бібліотека імені

В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) виконує упродовж останніх років.

Сучасний стан національного галузевого бібліотечно-інформаційного ресурсу характеризується такими показниками:

- із 40 тис. книгозбірень України близько 22 тис. є освітянськими;
- сукупний фонд освітянських бібліотек (без урахування бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I–II р. а.) становить близько 24 млн примірників;

- у тому чи іншому ступені комп'ютеризовані 90 % бібліотек вищих навчальних закладів III–IV р. а., у початковому стані комп'ютеризації – майже 100 % книгозбірень інститутів післядипломної педагогічної освіти, досить активно проходить комп'ютеризація бібліотек вищих навчальних закладів I–II р. а. На жаль, невизначеними лишаються перспективи комп'ютеризації книгозбірень загальноосвітніх навчальних закладів.

Йдучи шляхом революційних перетворень, які обумовлені реаліями становлення нових цінностей і нових форм організації освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поставила собі за мету започаткувати створення освітянського бібліотечно-інформаційного ресурсу, який має увійти, як достатньо потужний сегмент, в інформаційний простір України. Генеральним шляхом у цьому напрямі вважаємо створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського. За останні роки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського були розроблені теоретичні, організаційні та методичні засади системи інформаційного забезпечення фахових потреб освітян. Зроблено й певні практичні кроки в напрямі формування фахового галузевого бібліотечно-інформаційного ресурсу, зокрема:

- створено мережу освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України;

- запроваджено локальну комп'ютерну мережу й встановлено автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему, завдяки якій розпочато створення електронного каталогу книг та фахової періодики;

- за допомогою Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України створено портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, завдяки якому в мережі освітянських бібліотек поширюється аналітико-синтетична та науково-методична продукція, надаються сучасні інформаційні послуги користувачам;

- вперше за всю історію України бібліотекою розпочато створення цілісної системи бібліографічних видань з питань педагогіки та психології, якої до кінця ХХ ст. в Україні не існувало;

- вперше в нашій державі системно розпочато популяризування здобутків педагогів України та світу; з цією метою бібліотека видає біобібліографічні покажчики, на своєму порталі створює електронний ресурс „Видатні педагоги України та світу”, який має найбільшу популярність серед користувачів порталу;

- започатковано нову форму бібліотечних послуг на порталі – «Віртуальна бібліографічна довідка»;

- бібліотека бере активну участь у формуванні загальнодержавної реферативної бази даних з питань педагогіки та психології в електронному („Україніка наукова”) та паперовому (УРЖ „Джерело”) варіантах, також на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського надається вільний доступ до галузевого сегменту реферативної бази даних;

- формується електронна повнотекстова база даних, яка має стати основою майбутньої галузевої електронної бібліотеки;

- систематично здійснюється інформаційний супровід наукових досліджень інститутів НАПН України, співпраця з Інститутом інноваційних технологій МОНМС України, бібліотека бере участь у виконанні державних, комплексних і галузевих програм, здійснює інформування в режимі

вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ), проводить тижні інформації, засідання круглих столів, презентації книг, зустрічі з педагогами-новаторами тощо;

- на корпоративних і кооперативних засадах здійснюється співпраця з бібліотеками освітянської мережі щодо формування галузевого інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу та інтегрованого комплексу бібліотечних послуг.

За умов зміни парадигми в системі роботи сучасних бібліотек змінюється й уявлення про бібліотечно-інформаційний ресурс. Тепер вже бібліотечно-інформаційним ресурсом вважається не просто масив документів на матеріальних носіях, а й організована сукупність джерел інформації та інформаційних послуг, які надаються користувачам у встановленому в бібліотеці порядку (рис. 1). Такий підхід висуває принципово нові вимоги до кваліфікації бібліотекарів й оснащення бібліотек.

У структурі бібліотечно-інформаційного ресурсу виокремлюють чотири рівні (рис. 1): I – рівень локальної мережі й автоматизованої інформаційної системи (АБІС); II – рівень метаданих; III – рівень даних на традиційних й електронних носіях; IV – рівень перспективних інформаційних послуг; 1 – локальна комп'ютерна мережа; 2 – АБІС; 3 – шлюз локальної мережі; 4 – шлюз АБІС; 5 – традиційний картковий каталог; 6 – бібліографічні списки, покажчики, огляди; 7 – реферативна база даних; 8 – електронний каталог; 9 – фонд документів на традиційних носіях; 10 – фонд документів на електронних носіях; 11 – електронна бібліотека, яка поєднує мета- та повнотекстові дані; 12 – шлюз електронної бібліотеки; шлюз наявних та перспективних бібліотечних інформаційних послуг (віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів – ЕДД); 13 – шлюз перспективних інтерактивних інформаційних послуг (DSS, DM, Grid тощо); 15 – наявні та перспективні інтерактивні документи (електронні підручники тощо).

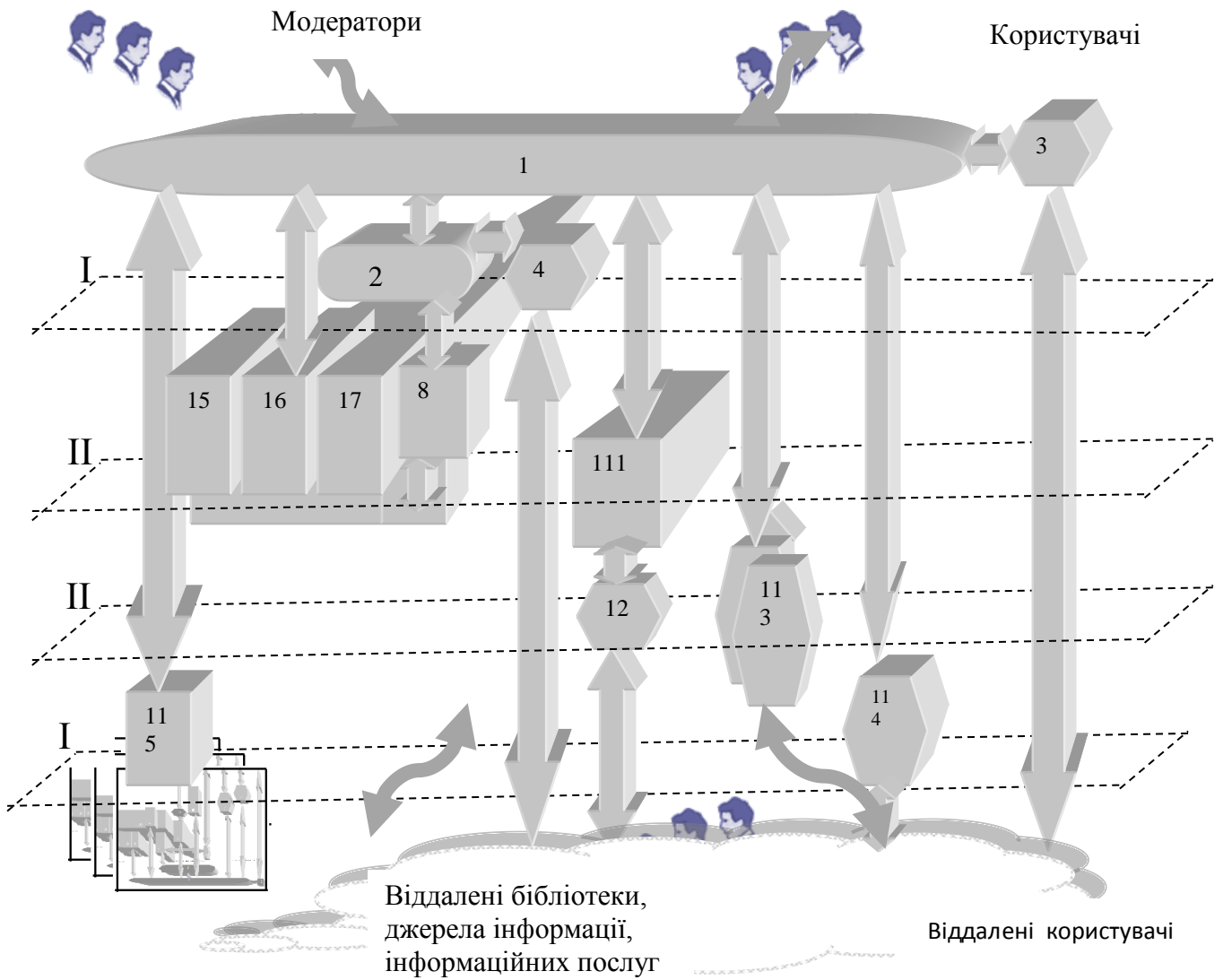

Рис. 1. Структура бібліотечно-інформаційного ресурсу

Цікавою є також інформація про відвідуваність порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (рис. 2).

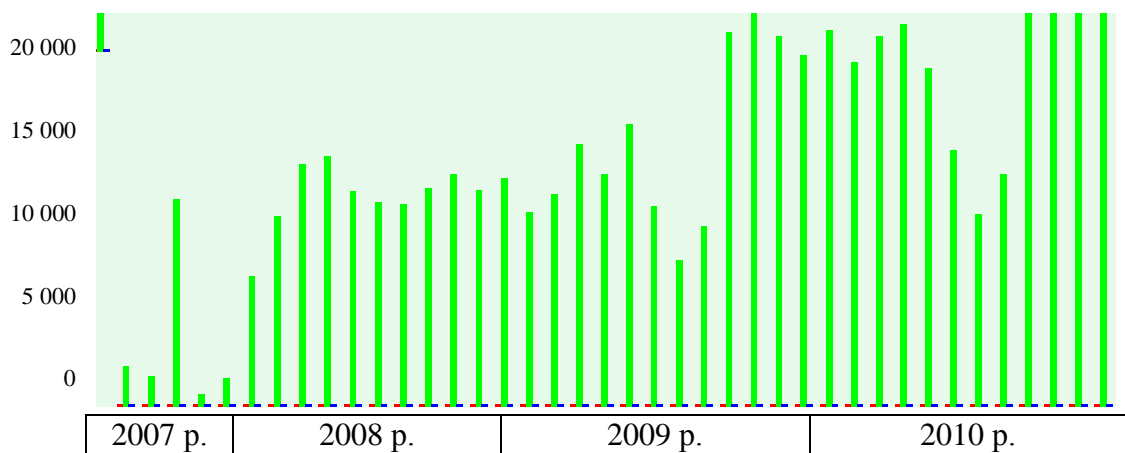

Рис. 2. Динаміка відвідувань порталу по місяцях з 2007 по 2011 р.

Наведені на рис. 2–4 дані свідчать про зростання середньомісячних відвідувань порталу за 3 роки від 500 за місяць у 2007 р. до 20 000 у 2010 р., тобто у 40 разів. А сумарний річний потік відвідувань збільшився від майже 100 000 за 2008 р. до майже 170 000 за 2010 р., тобто у 1,7 рази. При цьому спостерігається нарощування тренду відвідувань на подальші роки.

На рис. 5 наведено дані щодо кількості відвідувачів, які зареєструвалися на порталі за період з 2008 по 2010 р. Слід зазначити, що ці дані не повною мірою відображають стан речей. Причиною цього є те, що лише незначна частина відвідувачів реєструється на порталі, оскільки поки що немає умов для заохочення реєстрування. Водночас бібліотеці дуже важливо мати якомога більше зареєстрованих користувачів, адже аналіз їхніх анкет дає змогу ефективно планувати роботу бібліотеки.

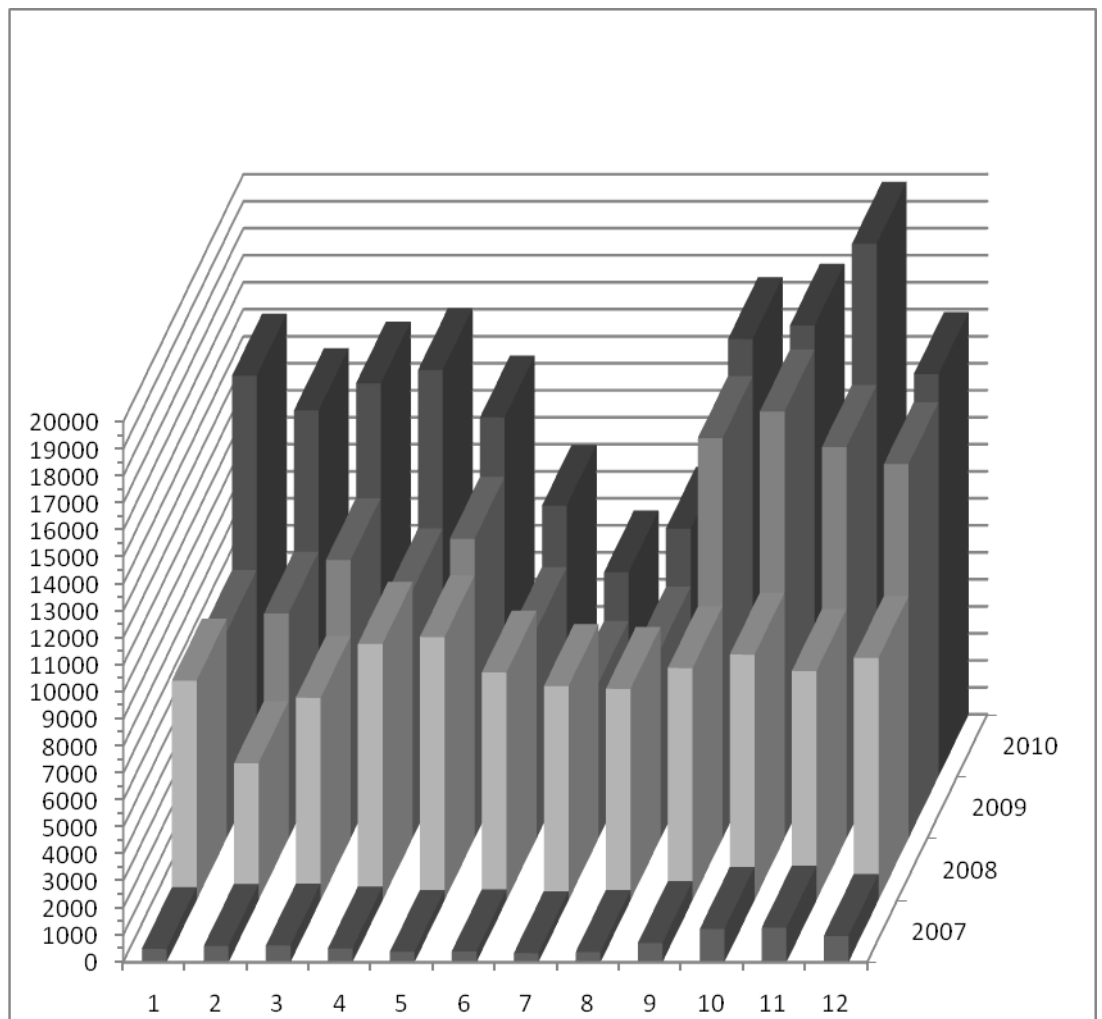

Рис. 3. Динаміка відвідувань порталу по місяцях з розбивкою по роках

Проте навіть при цьому отримана інформація дає змогу скласти загальне уявлення про склад користувачів (рис. 6). Звертає на себе увагу значна чисельність студентів, аспірантів, вчителів при порівняно незначній чисельності науковців, особливо науковців НАПН України, а також бібліотекарів.

Аналіз даних (рис. 7) показав, що багато відвідувачів обмежуються переглядом головної сторінки. Це може свідчити і про достатню її насиченість «гарячою» інформацією, і, водночас, про недостатню поінформованість користувачів щодо внутрішнього контенту.

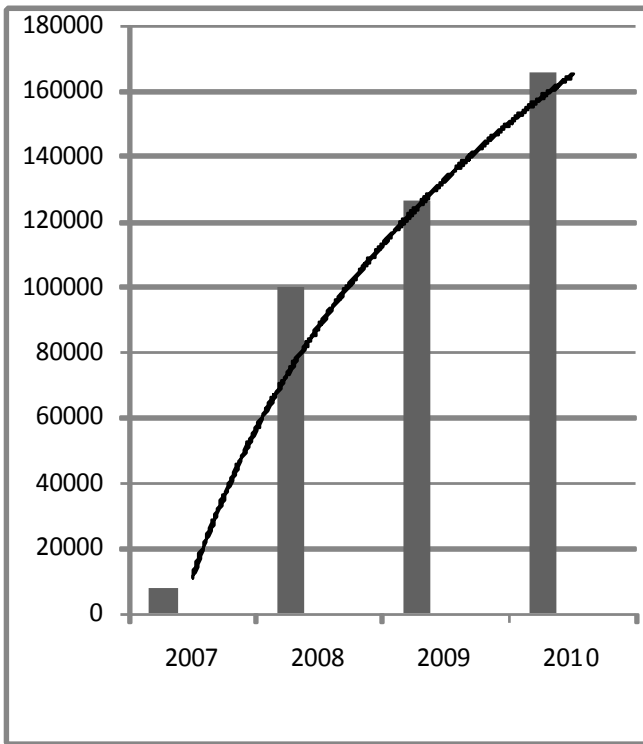

Рис. 4. Динаміка відвідувань порталу сумарно за роками

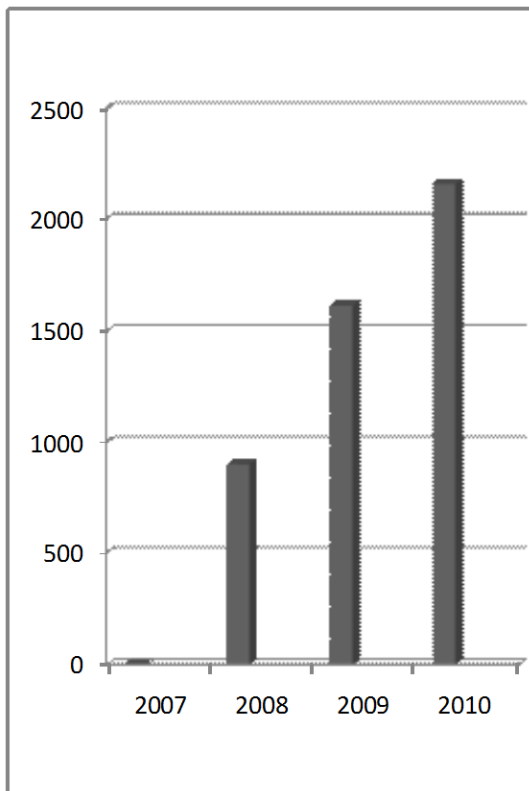

Рис. 5. Сумарна кількість відвідувачів, які зареєструвалися на порталі упродовж 2008–2010 рр.

Найбільшу відвідуваність мали сторінка «Електронні ресурси» – 3231, «Видатні педагоги України і світу» – 2592, «Електронний каталог» – 2245. Детальний аналіз відвідуваності сторінок порталу має стати основою політики його інформаційного наповнення.

Подальші плани ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського пов'язані із створенням мегапорталу, метою якого стане надання рівного доступу до усіх інформаційно-бібліотечних ресурсів освітньої спрямованості всім користувачам України, незалежно від їхнього місця перебування, статусу, рівня підготовки і часу доби.

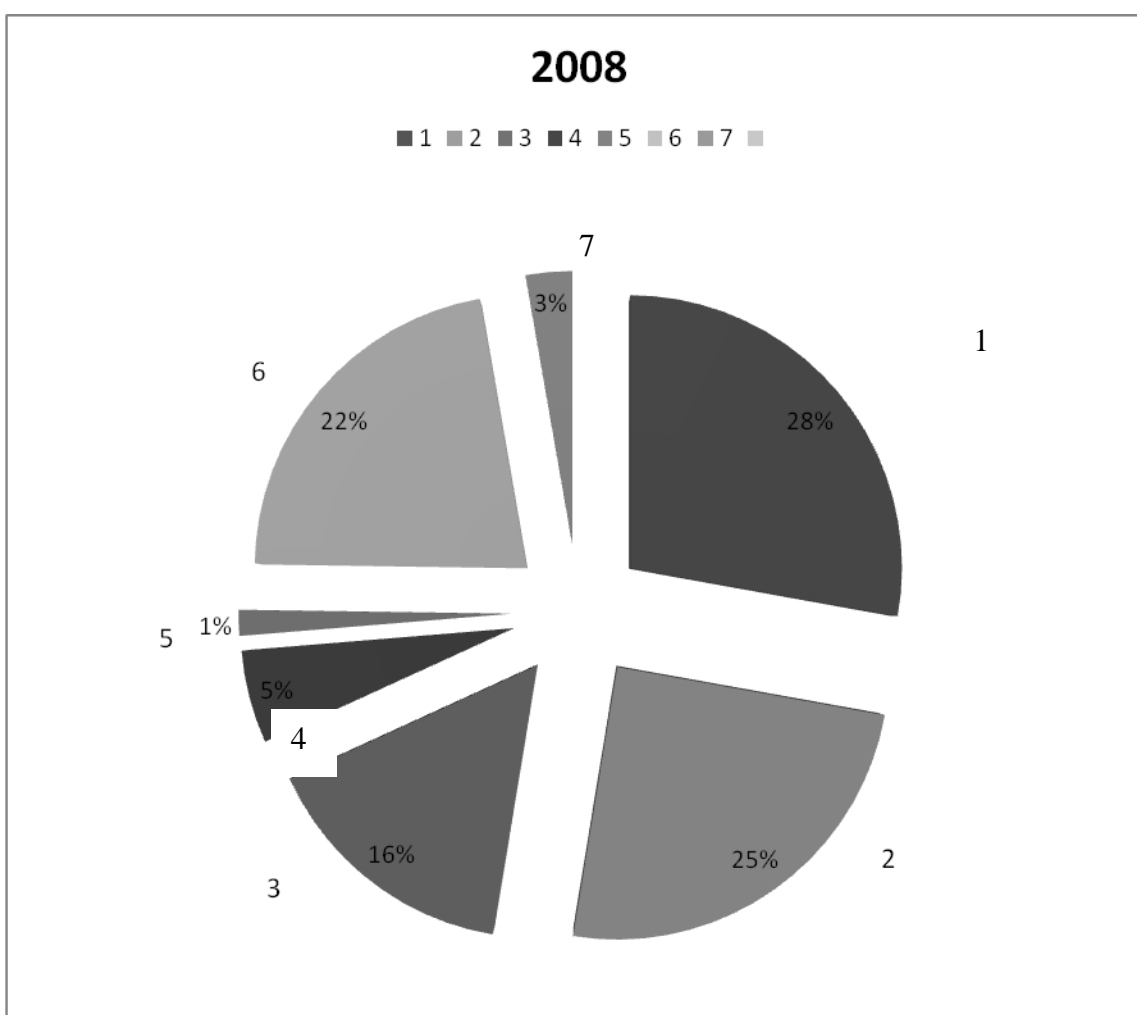

Рис. 6. Професійний склад відвідувачів, що зареєструвалися на порталі

- 1 – студенти
- 2 – аспіранти
- 3 – викладачі вишів
- 4 – науковці
- 5 – у тому числі науковці НАПН України
- 6 – учителі
- 7 – бібліотекарі

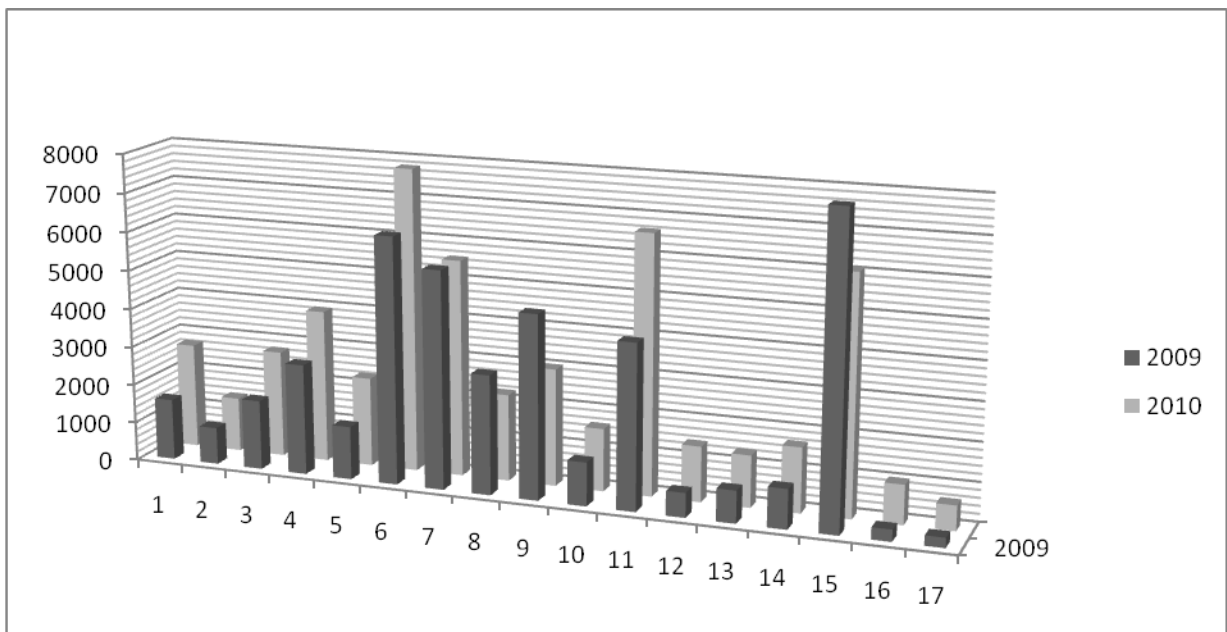

Рис. 7. Відвідування сторінок порталу

1. Про бібліотеку	10. Науково-інформаційна діяльність
2. Послуги	11. Видатні педагоги
3. Віртуальна довідка	12. Видатні бібліотекознавці
4. Навігатор Інтернет	13. Науково-дослідна діяльність
5. Традиційні ресурси	14. Науково-методична діяльність
6. Електронні ресурси	15. Гостьова книга
7. Електронний каталог	16. Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки
8. Реферативна база	17. Результати наукової діяльності установ НАПН України.
9. Повнотекстові документи	

Розбудова власного документного фонду, збільшення кількості електронних копій фахових документів, створення репозитарію наукових праць НАПН України, набуття додаткових джерел інформації та інформаційних послуг, надання рівного доступу до інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів користувачам незалежно від їх місцезнаходження та створення єдиного вікна доступу до освітніх ресурсів сприятиме підвищенню ефективності наукових досліджень, інформаційної культури освітян.

Література

1. *Абакумова, Н. П.* Классификация и кодирование информационных ресурсов / Н. П. Абакумова // Библиотечное дело-2010: интеграция в мировое образовательное пространство. Скворцовские чтения. Часть 2. – М. : МГУКИ, 2010. – С. 158–161.
2. *Багрова, И. Ю.* Электронная библиотека: по материалам англоязычной печати 2000–2004 гг. / И. Ю. Багрова // Библиотековедение. – 2005. – № 4. – С. 50–57.
3. *Бакленд, М.* Модернизация библиотечного дела : манифест / М. Бакленд. – М. : О. Г. И., 2001. – 268 с.
4. *Лаврик, О. Л.* Основные формы библиотечного сотрудничества: терминологический анализ / О. Л. Лаврик, А. А. Стукалова // Библиосфера. – 2008. – № 1. – С. 11–23.
5. *Мохначева, Ю. В.* Информационное обеспечение научных исследований академическими библиотеками с использованием библиометрических методов : автореферат диссертации ... кандидата педагогических наук : 05.25.03 / Мохначева Юлия Валерьевна ; [место защиты: Гос. публич. науч.-техн. б-ка СО РАН].- Москва, 2008. – 203 с.: ил. РГБ ОД, 61 09-13/435.